

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZS-DOBOKAMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRSÁK:

KISS SÁNDOR ÉS SZABÓ ENDRE.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

VÁRADI KÁROLY.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 kr-ra számítatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik a belső-középútcában 31. sz. a.); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Gazsi József egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (kurta szappanútea, 15. sz. a.) küldendők.

Lapunk t. olvasóihoz s pártolóihoz.

Néhány nap múlva másfél éve lesz annak, hogy e lapot, a mely a nevelés két legfontosabb tényezőjének a nevét hordja homlokán, megindítottuk a végre, hogy e két tényezőt egymáshoz közelebb hozzuk, közös érdekeiket közösen megbeszéljük s így mind a kettőt egyszerre és együttesen segítsük ama közös céljuk megközelítéséhez, a melytől a mi zilált és a mostani állapotokkal csaknem minden tekintetben elégedetlen társadalmunk leginkább várja, és leginkább is varhatja megszilardulását, jövője s jövő jólléte biztosítását.

Hogy mit tehattünk e másfél év alatt a vállainkra vett nagy feladat megoldása érdekében, annak megítélése nem minket illet; de azt nyugodt lelkiismerettel mondhatjuk el, hogy a mi ez idő alatt csak tettünk, azt mind — a folytonosan lelkünk előtt lebegett — eme két nemes eszmény: „a **boldog család és jó iskola**“ érdekében tettük.

Ezek érdekeiért fogunk küzdeni ezután is, s e küzdelmünkben, valamint eddig tettük, úgy ezután is nyílt és egyenes harcot folytatunk mindazon ferdeségek, rossz szokások és előítéletek ellenében, a melyek e nemes eszmények mielőbbi megvalósulásának az útjába állanak. Nem fogjuk legyezgetni sem a család, sem az iskola hibáit; de azért arra a romboló munkára sem vállalkozunk, hogy egyiknek vagy másiknak tekintélyét, hitét s fenmaradásuk biztos alapját aláássuk, avagy csak meg is gyengítsük. Szóval mindenekben hűvek maradunk ahoz a programhoz, a melyet vállalatunk megindításakor követendő irányelvül maguuknak kitűztünk, s a melyet megtagadni, feladni vagy csak megmásítani is, mind magunkra, mind az ügyre nézve örök gyalázatnak tartanánk.

Ezek kijelentése után s ily szellemben kérjük továbbra is t. olvasóink, munkatársaink s általában a tanügy-barátok támogatását a „Család és Iskola“ részére.

Kérjük pedig ezt most annyival is inkább, mert azon tetemes károk után, a melyek a múlt ápril 22-én városunkban dühöngött tűzvészszel egyletünket s e vállalat alapját érték, csak is tömeges pártolás biztosíthat arról, hogy közlönyünket továbbra is fentarthassuk.

Azon cél érdekében, a melyet egész szívvél és lélekkel szolgálunk, kedves kötelességünk, tisztelettel kérjük tehát mindazon előfizetőinket, a kiknek előfizetésük e hó végével lejár, sziveskedjenek azt a júniussal megkezdődő jövő félévre mielőbb megújítani; a hátrálékosok pedig sziveskedjenek hátrálék-dijukat haladéktalanul beküldeni.

Az előfizetési díj marad a régi (félévre 1 frt 50 kr), s ezt akár Gazsi József egyleti pénztárnok úrhoz (a helybeli állami tanítónőképző intézetbe), akár Demjén Imre, vagy Stein János úrak helybeli könyvkereskedésébe küldhetik be bérmentett levélben, vagy postai útalvánnyal t. előfizetőink.

Kolozsvárt, 1876. május 14-én.

★ SZERKESZTŐ.

A könyvnélkülöztesről.

III.

Cikkem második részét — az egyleti közlemények sokasága és sürgőssége miatt — kénytelen voltam nagyon is rövidre szabni, s így abban sem fejthettem ki a könyvnélkülöztesnek még csak a főbb hátrányait sem. Most kell tehát erre vonatkozó ígéretemnek eleget tennem.

Már a múlt fejtegetésem végén érintettem, hogy a tanításra használt kézikönyveknek többnyire nehéz és mesterkelt szövege megmagyarázásáért nem egyszer mellőzzük magának a dolognak a felnyitását, vagy legalább csak felületesen érintjük azt. Tehát a lényegét áldozzuk fel a lényegtelenért, vagy kevésbé szükségesért. E hibába leginkább azért esünk, mert csakis a szabatos feleletet tartjuk a biztos tudás próbakövének tanítványaink részéről, s a míg azt egy „iotta“ hiánya nélkül meg nem kapjuk, addig teljességgel nem merünk tovább haladni tanításunkban, magyarázatunkban. Pedig a dolognak egy-egy újabb oldalról való fölnyitása, s így bővebb meghányása, vetése sokszor egészen váratlanul és minden nehézség nélkül is megadná tanítványunknak azt, a mi előbb még hiányzott feleletéből a szabatos felelet rövására. Különben is — kivált gyermekeknél — nem lehet ám olyan nagyon erőszakolnunk azt a szabatos feleletet! Meg kellene itt gondolnunk, hogy a gyermeknek akárhányszor van biztos tudása és határozott ismerete oly dologról, a miről szabatos feleletet — kivált egy folytonban — hasztalan várunk tőle. Így van ez egyébiránt az úgy nevezett „egyszerű vagy paraszt“ emberekkel is, a kik ha jól tudnak is valamit, ritkán tudják azt értelmesen előadni, szabatosan pedig majd soha sem.

Ezek és még sok más ide vágó tapasztalati ténynek a megfigyelése meggyőzhetnének bennünket arról, hogy egyelőre nem kellene épen olyan sokat adnunk arra a szabatos feletre, s hogy nem kellene azt mindig és minden korban a tudás egyedüli próbakövének tartanunk. Különben is egy-egy — a maga helyén alkalmazott — faggató kérdés és ügyes ellenvetés a legtöbbször többet ér minden szó-magyarázatnál, — többet már csak azért is, mert ez öngondolkozásra s önálló ítéletre vezet; erre pedig már csak nagyobb szükség van, mint az ékes előadásra és szabatos nyelvre.

Korántsem azt mondtam azonban ezzel, hogy a

tanítványaink feleletére egyáltalában ne is hederintünk akkor, a mikor valami ismeretükről kérdezzük ki. Sőt igen is óhajtom, hogy ragadjunk meg minden alkalmat és eszközt a maga idején arra, hogy a nyelvüket is fejlesszük s a lehetőleg szabatosá tgyük; de azért ebbeli buzgalmunk soha se ragadjon abba a túlzásba, hogy magát a tudást, az ismeretet s így a lényegét áldozzuk föl a „szép szóért.“ Nagy hátránya továbbá a könyvnélkülöztesnek, hogy a mellett igen könnyen szokja meg a legtöbb tanuló azt, hogy elegendjék meg a készszel és ne keresse fáradsággal magát az igazságot, magát a tudást. Hogy is keresné, hiszen a mire az emberiség sok századon át anynyi fáradsággal, törődéssel és oly sok kinos tapasztalat után jutott el, annak eredményét egy-egy tankönyvíró „nagy hamarosan lerápiálja“, s mi aztán — sokszor talán még nálánál is gyorsabban — sietünk közkinccsésé tenni azt, a mit ő innen-onnan ellopogott. Arról, hogy mi is azt a fejlődési menetet és rendet engedjük és segítsük érvényre jutni az iskolákban, a mi az emheriséget — a most említett módon — odáig engedte jutni és oda segítette a tudás és ismeretek országában, a hol van: erről, vagy legalább ily féléről, szó sem igen lehet napjainkban. Nem engedi azt a sok tanítani való s ezek tenger-sok könyvnélkülöztesése. „Nesze: itt van ez és enynyi könyv; ezekben van a kész tudás, a határozott ismeret és a megdönthetlen igazságok egész tárháza; ezeket tanul meg te jól, és bölcs leszel, ha nem is sokat gondolsz azzal, hogy hogyan jutott az emberiség mindezeknek a felfedezéséhez és megértéséhez!“ — körül belől ezzel ösztönözzük és így biztatjuk mi tanítványainkat a „Parnassus“ felé. Neki is indulnak a szegények, de talán már a fele útjának a fele útján is belefáradnak, kimerülnek és elhullanak, mert nem volt szoktatva és megedzve erejük a hegy-mászáshoz. A mi segítő lehetett volna ez útjokra — a kutatás, a vizsgálódás, az akadályok lassankénti felismerése és a készülődés a leküzdésükre — azokat mi mind elveszszük tőlük: mert félünk, hogy azokkal majd nem mennek oly egyenesen neki a tetőnek, a mint mi jó előre nagy bölcsen kiméreggettük, hanem talán kitéréseket, vagy kanyarulásokat is tesznek jobbra, balra; sőt néha talán itt-ott még meg is állapodnak s egy ideig még bámészkodni is fognak. „Elég volt nekünk megfutni e sok kanyarulót — gondoljuk ilyenkor, s ennek elgondolására aztán

egész részvétellel kívánjuk is: ők hadd boldoguljanak minél hamarább és minél könnyebben!”

De még sem boldogulnak!... Nem, mert a tudás és ismeret természetében van, hogy biztos és alapos birásukhoz csak kutatatás, vizsgálódás, gondolkozás, tünődés és töprengés, — szóval csak fáradtság útján juthatni. Minek tehát ezektől annyira féltetni és úgy elzárni tanítványainkat?...

„Óh, mi épen nem féltjük; sőt a könyvekbe letett ismeretekkel s ezek beemléztetésével magunk okozunk bővön elég faradságot nekik“ — mondhatják erre a könyvnélkülöztes barátai.

Elismerem, hogy bővön eleget, sőt még nagyon is eleget; csak nem úgy, ott és abban, a hol és a mint kell. A ki ebben kételkednék, vizsgálja csak át gondosan tankönyveinket — és pedig úgy a népiskolákéit, valamint a középtanodákéit — s majd meglátja: nincs-e igazam?

Bár ne lenne! De — fájdalom — épen tankönyveink hirdetik a leghangosabban, hogy milyen rossz az a tanításrendszer, a melyben a fősúlyt a könyvnélkülöztesre fektetik. Hát nem azért vannak-e csaknem kivétel nélkül úgy szerkesztve tankönyveink, hogy mindenképp adjanak valamit, de egészet ritkán vagy épen soha („ex omnibus aliquid, e toto nihil“)? Hát nem ezért adják-e még nyelv- és mennyiség-tani tankönyveink is előbb a szabályt, s csak azután a példát? S végre: nem azért oly rövid compendium-e majdnem minden tankönyvünk, hogy épen csak nevével, definiálja vagy érinti tárgya tételeit, de már a bonczolásukba, fölnyitásukba vagy fejtegetésükbe nem mer bocsátkozni; mert így nem tanulhatnak meg szóról szóra a tanulók s így nem lehetne tankönyv?!..

Ha nem azért, hát tudja isten: miért; de én úgy sejttem, úgy hiszem és úgy érzem, hogy ezekben is nagy része van annak a móhon felkapott és túlságosan is elterjedt könyvnélkülöztesnek. Azt pedig már épen el nem lehet vitatni, hogy az úgy szerkesztett tankönyvekből könyvnélkülöztesve, magunk adunk alkalmat tanítványainknak arra, a miktől mostanában ugyan kellene óvnunk őket — a felületességre és az innen-onnan kikapkodott ismeretekkel való nyegléskedésre.

Azt sem hagyhatom említés nélkül, hogy a sok könyvnélkülöztesselel annyi időelöttivel, ok nélkülivel

s oly sok mesterkéltszóhalmazzal terheljük meg tanítványainkat, hogy jóformán idejük sem marad a mellett arra, — a mire pedig okvetetlen idő kell — arra hogy a tanított igazságukat vérükbe vegyék s azal egészben assimilálják. Pedig talán ez lenne tanításunk célja, és az lenne eme cél megközelítésének a legbiztosabb pecsétje. Hanem, mivel erre többet kellene tanítványainknak tantárgyaikkal foglalkozniok, s tanulmányaikból — kivált a felsőbb osztályokban — maguknak kellene combinatiókat alkotniok, itéleteket és következtetéseket vonniok, a mikre pedig mind nem igen marad idő: azért szépen megelégszünk, ha legalább a nyelvükön jól el tudják peregtetni azokat, a miket egy-egy kézikönyv kimért szövege szerint időnként jól betanítottunk nekik.

De, bezzeg, boszankodunk akkor, ha még e csekélyre körvonalozott célunkat sem érzük el sikerrel. Pedig bizony, ez is megesik rajtunk akár hányszor, s meg nemcsak rajtunk, de még a középtanodák felsőbb osztályaiban tanító tanárokon is! Ott is akár hányszor csak immeg-ümmög és himez-hámoz, vagy épen egészen meg is némul a „diák“, ha egy-egy önálló kérdést intéznek hozzá olyan tárgyról, a miről már egész könyveket tanult ki. Vagy ha beszél is, de mond és zagyval össze olyanokat, hogy ha ezeket — egy nyugodt pillanatában — mástól hallaná, maga kacagná ki jó nagy hahotával ezt a mást. Igen, mert akkor ez a más lenne a gép, ő maga pedig a bíráló és gondolkozó.

Mindezek gyönyörű illusztrációi annak a merev könyvnélkülöztesnek, a mely a népiskoláktól fel egész az egyetemig — segy ideig még azokon is — kötve tartja vagy legalább megszorítja és megbénítja az észlelő, vizsgálódó és kutató szellemet, s a gondolkozó, combináló, bíráló és ítélő tehetséget — s így az öntudatosságot és öntevékenységet.

Végezetre szomorúan emlékezem tapasztalataimból arra is, hogy a túlhajtott könyvnélkülöztes igen gyakran magokat a tanítókat és tanárokat is csak betűragókká és szövegmagolókká teszi. A tanító szégyelli, hogy a tanítványa könyv nélkül mondja azt, a mit maga is csak (?) a kézikönyvből tudna ellenőrizni. Hogy tehát ez a csúfság ne történjék rajta, bemagolja maga is a kézikönyvet betűről betűre, de ennél többet és egyebet aztán nem is igen tanul. Sok plane annyira megy e buzgalmában, hogy még a kézikönyv ki nem javított sajtó hibáit vagy más téves adatait is hűségesen betanulja s épen úgy be

is tanítja. Lelkemre mondom, ilyen tapasztalatot is tettem én már nem egyet; s bevallom, hogy talán épen ezek lázítottak föl leginkább a könyv nélkülség ellen.

De mindezek dacára — ismétlem — én nem tartozom azok közé, a kik minden könyv nélkülséget egyszerre kiakarnának hányni iskoláinkból; s cikkem hátralevő részét épen arra szenteltem, hogy kifejtessem: mit, mikor és hogyan könyv nélkülségtessünk.

Váradi Károly.

Az írás és olvasás tanításáról.

„Ismét egy laptöltelékül szolgáló cikk arról az unalmig elesévelt tárgyról!” — gondolja a t. olvasó, ha ugyan érdemesnek tartja még gondolkodni is azon cikkről, a mely az írás és olvasás tanítását tárgyalja. Ugyan mit is lehetne e tárgyról írni olyat, a mit még el nem mondtak; a mi nincs meg sem a Gönczi „Vezérkönyvében” sem Gertyánfi utasításában, melyet az írás tanítás előgyakorlatairól írt? Bizony én is elismerem őszintén, hogy abból a genreből, a mely az írás és olvasás tanításának a módszertanát tartalmazza, nem volnék képes valami újjal szolgálni, de ha tudnék sem kezdenék afféle ugynevezett „gyakorlati cikk” írásához, a mely pótolni igyekszik a kipótollhatatlant, azaz három hasábon akarja nyújtani azt az ismeretet, a mihez csak hosszas gyakorlat juttat el.*) Szóval nincs kedvem azon szerencsében részesülni, hogy igénytelen cikkem olvasatlanul hagyassék, miként az az efféle „gyakorlati cikkekkel” történni szokott. (Vide: „Néptanítók lapja” regibb folyamának számtani cikkeit!)

Azért hát előre is jót állok róla és biztosítani merem a t. olvasót, hogy cikkemben a tanító lépéseit baka-káplár módjára kommandirozó u. n. módszertani utasítások, kérdések- és feleletekbe foglalt példák, dióhéjba szorított oktatástani elvek, melyeket csak be kell venni, mint a Moriso-pilulákat, hogy mindenkinek használjanak, új betűalakok ajánlgatása, soha sem látott nagyszerű „olvasó-gépek” (!) ismertetése s több efféle „gyakorlati dolgok” nem lesznek feltalálhatók. Azért hát, a ki az ilyesmiktől méltán retteg, mert párszor már elvesztegette idejét az efféle cikkek olvasgatásával, bátorodjék föl s istenben helyezett bizalommal, adott szavamba helyezett reménységgel fogjon e cikk elolvasásához.

*) Tagadhatlanul téves dolog lenne azt hinni akár a legjobb ugynevezett gyakorlati cikkről is, hogy az teljesen pótolhatja a gyakorlat hiányát s egyszerre jó mestert csinál talán a leggyengébb tőről is. De azért elvitázhatlan, hogy igen is lehet oly gyakorlati cikket is írni, a mely ha pontról-pontra követendő utasítást nem is, de legalább helyes irányt csak adhat még gyakorlott tanítóknak is. E meggyőződésünknek itt azért éreztük kötelességünknek kifejezést adni, mert már magunk is közöltünk néhány ilyen cikket, s nem szeretnők, hogy ezek t. szerzői t. főmunkatársunknak ezen és következő tréfás megjegyzéseit ellenük irányzott gúnynak vegyék.

A szerkesztő.

Hogy pedig mindjárt az elején tájékozhassem az olvasót cikkem céljáról, megmondom, hogy voltaképen nem is az írás-olvasás tanításáról akarok én írni, hanem inkább arról, hogy hol, mikor és hogy nem kell tanítani az írást és olvasást. Igaz, hogy a cím nem ezt mondja, de hát ez csak egy kis ártatlan fogás, melynek az a célja, hogy a szerkesztő, ha vezércikknek nem, legalább a „gyakorlati cikkek” rovatába vegye be negatív irányú cikket. Bocsássa meg ezt az ártatlan turpisságot úgy a szerkesztő, mint az olvasó-közönség.

Most aztán már nem is nyújtom hosszabbra az előbeszédet, hanem bevezetem az olvasót a dolog kellős-közepébe. A tárgyamnak a közepe, vagy is inkább a veleje pedig az, hogy — igénytelen nézetem szerint — az iskolában nem ott és nem akkor kezdik az írás, olvasás tanítását, a hol és a mikor kezdeni kellene. — „Ahó: kilátszik a ló láb!” — gondolja egyik másik t. olvasóm — „ez bizonyosan a a kiseddnöveldeben szeretné a silabizálást megkezdeni, miként az nem régen szokásban volt.” Mentsen isten! nem nem későinek, hanem korainak tartom én, kérem, az írás, olvasás tanítását, azaz ott jár az én gondolatom, hogy ennek a tantárgynak a tanítása nem a népiskola első osztályában, hanem annak a második osztályában lenne a maga helyén. Régen gondolkozom én ezen; magam is voltam afféle istentektől megvetett paedagogus, a ki az első elemi osztályban az írás, olvasás tanításának keservesen keserű kenyerét ettem; láttam a magam kinlódása mellett azoknak a szegény kis gyermekeknek a kinlódását, a kik meggörnyedve küzködtek az ákom-bákom betűk lepingálásával s a „vén úr ere ver“-féle mondatok veszélyes elolvasásával; láttam néhány minta-leckét a (s)írva-olvasásból meg az ütem-(ütlelve)-írásból s ilyenkor erősen zaklatott a lelkiismeret azzal a kérdéssel, hogy annak a kicsiny hat éves gyermeknek micsoda szellemi táplálékot nyújt ez a foglalkozás; hogyan és miben fejleszti az az ő zsenge elméjét s általában miért szükséges azt a mozogni, cselekedni, kérdezősködni, alkotni vágyó kis embert ilyen korán az írászathoz láncolni és a könyvvel megnyomorítani, hogy irjon nekünk nyakig tintás kalamussal idomtalan betűket s olvasson nekünk „a vén úr ere ver“-féle épületes mondatokat?

De hát nem mertem hangot adni a lelkiismeret furdalásának. Ijesztő rém képen állott előttem a népiskolai tanterv, a mely — ha török, ha szakad — egy év alatt „rendeli” az írás-olvasás megtanítását eszközölni. Itt lakik a közelemben a mi hirneves ábécze csinálónk, Indali bácsi, a ki bizonyosan nem hagyta volna szó és illőképpen való megmosdatás nélkül a paedagogia istrángjából való illetén kirúgásomat, a tanító-egylet bizottsági gyűléseiben pedig nagy tapasztaltságú, derék szakemberek úgy tele beszéltek a fejemet a kis- és nagy betűknek miként való tanításával, az e téren felmerült újabb vívmányokkal, hogy a szájamat sem mertem fölnyitni ellenkező vélemény kimondására. Különösen egy hosszú szakállú ember iránt visel-

tettem nagy respectussal, a ki szintén irt egy jóra való ábécét, nem különben egy rövid szakallú ember iránt, a ki nem irt ugyan ábécét, de a milyen jól érti a dolgot, irhatott volna akár kettőt is. Ehez járult még a különböző rendű és rangú szülőktől való félelem. De hogy is ne, hiszen a tisztelt című szülők ma-holnap már a pólyás kis gyermekeiket is írásra tanítatják (írás helyett); „hiszen ma már, a mikor a négy esztendő gyermekét beiratják a gyermekertbe, két hét múlva azt kérdik, hogy tanul-e már olvasni? mivelhogy a tisztelt című szülők előtt — a mai előhaladott korban, a midőn a hatvan éves embert is állami költségen tanítják olvasni — csak az a tudomány, a mi könyvből szerzettetik s csak az a jó iskola, a melyben sok leckét hagynak ki.

Mindezen okok miatt fojtogattam magamba az én szerény véleményemet, s nem mertem volna a nyilvánosság előtt pironkodni most sem, hanem hát úgy történt, hogy a mit én nem mertem elmondani magyarul, elmondta azt egy ember németül. Na ha elmondta, hát a háta mögé állok én ennek a német sogornak, kiveszem a szót a szájából s adom tovább. Ha aztán majd ütnek érte, üssék az ő hátát, legalább onynyi hasznunk legyen a bécsi alkudozásból.

Az a könyv pedig, a mely az én fent kifejezett nézetemnek ad hangot „Kindergarten und Volksschule in ihrer organischen Verbindung“ címet visel; irta valami Richter Károly nevű ember. Nem lovag, de könyve után ítélve talpig derék férfiú.

S miután a kútforrást bemutattam, engedem azt beszélni, nem téve ahoz — a mit elmond — a magam részéről semmit sem. Richter a népiskola első osztályának tantervéről szólván, elmondja, hogy az u. n. beszédkyakorlatokat miként kell úgy alkalmazni, hogy ezek egyszersmind az írás-olvasás tanításának csak is az előgyakorlati legyenek, mert — úgy mond — az első osztályban az írás-olvasás tanításának csak is az előgyakorlati alkalmazandók, az írás- és olvasás tulajdonképeni tanítása csak a második osztályban lévén a maga helyén. Ezután így folytatja: „A tradíciónak és a tekintélyek szavába helyezett feltétlen vak hitnek az eredménye az a nézet, hogy az írás és olvasás tanítása a megkezdendő iskolai oktatásnak a legelső és legfontosabb feladata, mert ez által nyújtatnak a gyermeknek a szellemi kincsek (!) s ez által szerzi ő meg a későbbi értelmi munkásság alapját. Állítják, hogy az, a ki olvasni tud, egy érzékszervvel többet bír; az ilyen ember képes azon nagy számú eszméket, melyeket az idők folytában ezrek és ezrek leirtak, de a melyek iránt eddig ő még semmi érzékkel nem bírt, mint élő beszédet tudomásul venni. Egészen új világ tárul eléje s nem csak az önképzés. hatalmas eszközeinek jut birtokába, hanem a legnemesebb élvezet kútforrása is eléje tárul.*) Ez mind igen szépen hangzik, s a felnőttek álláspontjából ítélve, igaz is; csak hogy azt a kicsiny hibát követik el, e tétel felállítói, hogy a felnőttek álláspontját ösz-

szetéveszték a hat éves gyermek álláspontjával, azon gyermekével, a ki az évezredek óta leirt szép eszmékkel édes keveset törődik s még kevésbbé képes azokat „élő-beszéd“ gyanánt tudomásul venni. Kétségtelen, hogy az írás-olvasás tanítása igen kényelmes foglalkoztató-eszköz a kis gyermekek számára, minthogy a tanítót fölmenti attól a fáradságtól, hogy élő-szóval tanítson, ennél sokkal könnyebb dolog lévén a gyermeket a könyvhez utalni. Csak hogy a hat éves gyermek nem óhajt még olvasás útján szerezni ismereteket, ő az élő szóval való közlést többre becsüli egy halom olvasmánynál, ezerszer szivesebben hallgat egy elbeszélés elmondására, minthogy ugyanazt a könyvből olvassa el, s ha azt látjuk, hogy egy 6-7 éves gyermek a könyvből olvasgat, bizonyosak lehetünk arról, hogy az kényszer-munka. De az ilyen kényszerítésnek sokkal károsabb következményei vannak, hogy sem azok előtt szemet hűnyhatnánk. Először is a korai olvasás elidegeníti a gyermekeket a természettől; elvonják őt a könyvek által az ismeretek tapasztalati úton szerzésétől, az önkényes vizsgálódástól, s az önmegítéléstől, melyekre a természet szemlélete ösztönzi a gyermeket: e helyett kimélytelenül oda dobják őt a szóhalmaz prédájának, melynek a könyvek tárházai s a mely az önálló vélemény alkotására s függetlenül ítélésre szolgáló képességet elfojtja s a gyermeknek szokásává válik abban hinni és elfogadni mindazt, a mi irva van. Így lesznek a gyermekekből betűmólyok s mások nézetinek csak imádói és hirdetői; így gyarapodik a már nagyon is fölszaporodott phraseologok száma. Az olvasás korai tanítása idézte elő az úgynevezett „gyermek-irodalom“ azon termékeinek az elszaporodását is, melyek kiragadják a gyermeket az ő kedély világából, megrontják izlését és blaszirttá teszik. Végül a korai írás, olvasás tanítása által valódi műveltség helyett a legjobb esetben is csak eszköz nyújtatik a műveltség megszerzésére, a melynek az értéke a kis gyermekekre nézve annál kétesebb, mivel ő ezen eszközt nem, vagy nem a megfelelő célra használja. Miért akarjuk tehát azt, hogy már a kis gyermek is a természetet — ezen legcélszerűbb képző-iskolát — csak a könyvekből — mint valamely távcsövön keresztül — tanulja ismerni, a helyett, hogy előbb közvetlenül szemléltetnők vele azt, a mi őt körül fogja. Engedjük tehát a gyermeket a szabad természet ölében éldelni annak szépségeit, hiszen elég idő lesz az írás-olvasás tanításának megkezdésére a második iskolai évben; akkor, a midőn a gyermek halló- és beszéző szervének gyakorlása (szavaknak tagolása, elbeszélések, versecskék és dalok tanítása) által, valamint a szemeknek és a kezeknek megfelelő módon (rajzolás, kézimunkák által) gyakorlása folytán, az írás-olvasás nehéz munkájának megkezdése eléggé előkészítve van.“

Igy beszél Richter, s a ki nem szürke teoriából, hanem gyakorlati tapasztalások nyomán ismeri a gyermekvilágot és tudja azt, hogy annak az iskolába ma földott hat éves kis gyermeknek mekkora fáradságába kerül az írás-olvasás tanulása; mennyire lélekölő s mily kevésbé fejlesztő munka ez reá nézve; milyen kevés valódi haszna származik az ábécé öszszetékolt olvasmánynak olvastatásá-

*) Kehr: „Praxis des Volksschule.“

ból; ellenben mily könnyen megtanul a gyermek írni és olvasni, ha erre megfelelő előgyakorlatok által előkészített s menynyivel több haszonnal olvas, ha értelme az olvasmány elemzésére szükséges fejlettséggel bír: a ki mindezeket tudja, bizonyára igazat ad Richternek.

„De hát aztán mit csináljunk az I. osztálylyal, ha az írás-olvasás tanítása a második osztályra marad?“ kérdik az

első osztály tanítói. Erre részben már Richternek fent idézett szavai is feleletet adnak s tölem telhetőleg bővebb feleletet szándékozom adni én is egy másik cikkben. Addig is lengjen zászlónkon e jelszó: „az írás-olvasás tanítását tegyük át a második osztályba!“

Szabó Endre.

T Á R C S

Képek a családi és iskolai nevelés köréből.

(L. után P. F.)

II.

Az iskola-beteg.

Ne gondoljátok, hogy csak az iskolásgyermek kapja meg az iskolabetegséget; megkapja ezt olykor a legbuzgóbb tanító is. És minő borzasztó állapot ez! A szegény tanító úgy fel van ilyenkor izgatódva, hogy minden idegszála reszket; ki van merülve, hogy alig áll a lábán; el van tompulva minden iránt, nem érdekli semmi; még gondolkozni is terhére van. Kérdezhettek ilyenkor tőle bármit, nem képes feleletet adni.

De hát ugyan mi loltte?

EngedjeteK egy órai pihenést neki, hogy szedhesse ismét össze erejét, s akkor elmondja nektek, a kik talán azt hiszitek, hogy semmi sem könnyebb a világon, mint ábécét tanítani.

„Néhány percnyi megszakításokkal nyole órát kellett tanítanom egymás után. Nyole órán át tartani 60—80 eleven, nyugtalan gyermek között rendet! Nyole órán át lenni szakadatlan feszült figyelemmel, hogy mindegyiknek feleletét érdeme szerint méltányolhassam, hibáit kijavíthassam, tévedéseit helyre igazíthassam; velők a megtanulandó tárgyakat megérttessem; a különböző korúakból alakult osztályokat hallgató munkával elfoglaltam, a kifáradtatkat felüldítem, a pihenőket szemmel tarttam, s a mellett a foglalkozókat tanítsam; szóval az egész nyüzsgő tábor felváltva hasznosan munkálkodtassam, s a fegyelmet egy percig is felbomlani ne engedjem! És tegyem mindezt vidám, jó kedvvel, lélekéberséggel, nehogy én magam legyek előtők az unatkozásnak, elesüggedésnek példányképe!

A nyelvem megbénúlt, a tudóm kisebzett, a leroskadásig kivagyok merülve, mint halálra üldözött vad. A folytonos beszéd maga is fárasztó, de még inkább kimerített az, hogy folyvást feszült figyelemmel kellett lennem, mindnyáját szakadatlanul szemmel tartanom, magamat külön mindegyiknek gondolkozásmódjába, eszejárásába behelyeznem; hol ezt, hol azt segítnem, buzdítnom; köztök bíraskodnom; valamenynyit tovább vinnem; a már megtanultakat eszembe tartanom, hogy alkalom szerint ismétélhessem; a beszerzetteket begyakoroltatnom, aztán újabb ismeretekkel gyarapítnom, és pedig tudatosan, tervszerű összefüggésben,

hézagtalanul és különféle módokat keresgetve és alkalmazva arra, hogy a gyermekek érdeklődését folyvást ébren tartsam. A figyelemnek e szakadatlan feszültsége, anynyifelé oszlása, s a nehéz munkával arányban nem álló, csekélynek tetsző siker feletti nyugtalanóság az, a mi kifárasztott, a mi beteggé tett!“

Melyik tanító ne ismerné e betegséget; melyiket nem lepte meg néha, midőn munkáját húzamos időn át szakadatlanul a legnagyobb buzgósággal és lelkiismeretességgel teljesítette?

Ez az iskola betegség.

De ha — a mint a példabeszéd mondja, — minden betegségnek van orvossága, csak fel kell találni: legyen szabad erre is egy receptet ajánlanunk, melynek pontjait tapasztalt pályatársaink bizonynyal fogják tudni szaporítani saját házi gyógyszereik tárából is egy-egy új adaggal. A mi ajánlataink a következők:

1. Az iskolában ne beszélj igen hangosan. A gyermekek tehetik ezt, rájuk nézve tudógymnastika az a néhány percnyi hangos beszéd; de a tanítónak órákon keresztül kell beszélnie. Ha te kiabálva beszélsz, tanítványaid, mint az éneklő madarak, ha zenét hallanak, ösztönszerűleg igyekeznek téged túlkialtani. A tantárgy iránti lelkesedés igen könnyen elragadhat, önmagadat allármirozod, úgy hogy végre kénytelen lész észrevenni, hogy csináltál „sok zajt semmiért.“ A lázas beszéd lázba hozza a gyermekeket is. Ilyenkor legjobb, ha abba hagyod, vagy mérsékelt, sőt csendes hangon sietsz mondandódat bevégezni. A csendes beszédre kénytelenek lesznek a tanítványok is elcsendesedni, különben nem hallják. S azután fogj valamely más tárgyhöz, melyet kevesebb zelizással tárgyalhatsz.

2. Tartts szoros fegyelmet. Tudd a gyermeket a szemekkel is kormányozni, ne csak rájuk rivallással vagy örökös szitkokkal és büntetésekkel.

3. Kerülj minden felesleges, tehát haszontalan szót. A mit egy egyszerű jellel, intéssel elvégezhetsz, ne pazarolj arra egy halom frázist. Így p. o. ha valamelyik gyermek nem figyel, szomszédjával cseveg, ne kezdj bele egy hosszú prédikációba, mely egészen eltérítne téged is, meg tanítványaidat is a tárgytól, hanem egy intéssel vess véget a figyelmetlenségnek, vagy ismételt esetben állítsd ki a hibást a padból, s a tanóra végén igazítsd el a dolgot. Némely tanítónak szokása kérdéseinek nagy feneket keríteni: „Hát már most azt kérdem én tö-

letek, hogy...“ Vagy: „Meg tudátok-e nekem mondani, de jól figyelmeztetek, megtudátok e nekem mondani?...“ stb, stb. Mire való ajtónyikorgatások ezek? Vésd emlékedbe: „Csak anynyit beszélj, a menyinyit okvetetlen kell, és csak akkor, a mikor kell!“ Hagyd a tanulót beszélni; ő is nyer vele, meg te is. A bőbeszédű tanító munkájának épen anynyival kevesebb a sikere, a menyinyivel többet beszélt, mint kellett volna.

4. Ne korigálj és ne pirongass a tanítás folyama alatt. Igy csak boszankodnál és gyengitnéd mind magadban, mind figyelő tanítványaidban a tárgy iránti érdeklődést. Egyesek hibáért ne áldozd fel az egész osztályt. Tudj türni és valamit az időtől is várni. Lehet, hogy lecsilapult kedélyvel magad sem fogod a hibát oly nagyra látni. Meg kell abban nyugodnunk, hogy a világ nem halad mindig a mi kívánságunk szerint. Ne akarj te minden horgot azonnal, a hogy rábukkaptál, kiegyenesíteni. Tedd fel magadban, hogy nem egy könnyen engedéd magad sodrodból kihozatni. Meglásd: rövid időn mily hasznát veszed!

5. Tudj a közhangulathoz is alkalmazkodni. Tanítványaid naponta kénytelenek magokat a te eszedjárásához, a te kívánataidhoz szabni, nem méltányos dolog-e, ha néha te is alkalmazkodol az ők kedélyhangulatához? Ha látod, hogy figyelmük kifáradt, szőjj be tárgyalásodba olyan könnyű kérdéseket, a melyekre könnyűszerrel s mindnyájan meg tudnak felelni. Egészen fellelkesítéd vele; mindnyájan jelentik magokat a felelésre. Mert hiába, ők is szeretnének már valamit tenni, nemcsak mindig te.

6. Tedd a tanítást érdekessé és változatosná. Ez a legnehezebb mesterség. A melyik tanítót jobban érdekli a tantárgy, mint a gyermek, az rendesen feláldozza a gyermeket a tárgyért. Ide kell valódi tanítói hivatottság. A rideg, gépies munkában épen úgy nincs élet, mint nincsen a gépben, a melyet az ember dolgoztat. Ne feledd, hogy a gyermek nem gép, hanem egy eleven teremtmény, a ki szabadság-, tudás- és cselekvés-vágyának folyvást hatatma alatt áll. Vond be tanítványaidat is a cselekvő tevékenységbe, ne kárhoztasd mindig csak szenvedőleges munkára. A mit velök kitaláltathatsz, ne találd ki magad. Hagyd őket is gondolkozni, mindjárt jobban érdeklődnek tanításaid iránt. Aztán ne üzz egy tárgyat a végső kimerülésig, csak azért, mert a systhema úgy kívánja. Gondold meg, hogy holnap is lesz nap. A gyermek világa a változatosság.

7. Mutass érdeklődést a gyermekek előhaladása iránt. A tanuló iskolai munkásságának s magaviseletének bírójául téged ismer, tőled várja az ítéletet — Méltányold a csekélyebb előhaladást is, ezáltal ébresztesz kedvet a tárgy iránt. Ha valahol szükséges a méltánylás, bátorítás, buzdítás, az iskolákban bizonyára az. A tapasztalt siker örömet okoz a gyermeknek; ez az öröm kisugárzik az arcán feléd és a te csüggedő kedved is újult erőt nyer tőle.

8. Add meg mind magadnak, mind tanítványaidnak a szükséges óráközi szüneteket és add meg a tiszta levegőt. Ha egy óra hosszát szorgalmasan tanítottál s tanítványaid szorgalmasan tanultak: mindnyájan nemcsak megérdemlitek, de meg is kívánhatjátok, hogy néhány pereznyi pihenőt tartsatok. A ki a munkát és pihenőt váltakozva jól be tudja osztani, sokkal többet elbir, mint a ki első róhamában a kimerülésig üzi magát. És hogyné fáradna el az agy s az egész idegrendszer olyan szobában, melynek éltető levegőjét az a temérdek tüdő egy negyed óra alatt felemészti! Hiszen ha semmit sem dolgoznál is, csak kénytelen lennél folyvást ilyen léggel táptálkozni, — már csak ez is idegbeteggé tenne.

9. Midőn iskolába lépsz, családi és egyéb gondjaidat, aggodalmadat hagyd kívül az ajtón. Való, hogy a milyen könnyű ezt tanácsolni, épen olyan nehéz megfogadni; mert ez nem anynyira akaratunktól, mint kedélyünk rugalmasságától és fogékonyságától függ.

Vajha tanítói állomásaink legalább a napontai kenyérgondoktól mentenék meg a lelkiismeretes tanítót, hogy lelkének egész rugékonyságát fordíthatná nevelői és tanítói feladatának megoldására!

De ne zúgolódjunk. A panasz sehogy sem illenek be e recept adagai közé. E helyett inkább iktasson be e szabályok közé még egy 10-ik pontot t. olvasónk saját tapasztalataiból.

EGYLETI KÖZLEMÉNYEK.

A „Kolozs-dobokamegyei tantestület“ véleménye az egyetemes tanítógyűlés ügyrendjére kitűzött kérdések tárgyában.

E tárgyban a tantestület választmánya a következő előterjesztést intézte az egyetemes tanítógyűlés ötvenes bizottságához:

„Tekintetes Bizottság! A lapok utján közzétett azon felhívás alapján, melyben a tanító-egyletek felszólítottak arra, hogy a legközelebb tartandó egyetemes tanító-gyűlés tárgyaiul javaslatba hozott kérdéseket előzetesen vitassék meg, kedves kötelességünknek tartottuk mi is a kitűzött fontos kérdések fölött elmélkedni, nézeteinket megvitatni s megállapodásainkat a tek. bizottság tudomására hozva, ezáltal az egyetemes tanítógyűlés sikerének előkészítésében tőlünk telhetőleg közreműködni.

Megállapodásainkat, melyeket választmányunk a nevelési szak-bizottság véleményes jelentésének tárgyalása folytán hozott létre, van szerencsénk a következőkben előterjeszteni:

1. Az országos egyesülésre vonatkozó 100-as bizottság alakítását illető igénytelen véleményünk a következő: Melegen óhajtjuk, hogy a hazában főnálló tanító-egyletek közt testvéries egyetértés s egységes működés tartassék fenn; óhajtjuk, hogy az egyetértés főtartása s a nagyobb fontosságú tárgyaknak tüzetes megvitatása, nemkülönbén a tanítótestületek tekintélyének

emelése céljából az egyetemes tanítógyűlés lehetőleg minden harmadik évben megtartassék; óhajtjuk azt is, — a mi az egyetemes tanítógyűlés rendszeres megtartásából önként következik — hogy az egyetemes tanítógyűlés egy állandó bizottságot küldjön ki a maga kebeléből, egyfelől határozatainak foganatosítása, másfelől a következő egyet. tanítógyűlés előkészítése végett; de midőn mindezeket óhajtjuk, nem vélnök helyesnek, hogy az egyetemes tanítógyűlés végrehajtó bizottsága akként szerveztessék, a miként azt az e tárgyban kidolgozott s a 100-ae bizottság szervezésére vonatkozó szabályzat kívánja.

Nem tartjuk helyesnek első sorban azt, hogy ezen végrehajtó bizottság tagjainak a száma 100-ra emeltessék. A végrehajtó bizottság teendői szorosan azon körben kell hogy megmaradjanak, melyet a közgyűlés kijelöl; ezen kör néhány emlékiratnak, vagy kérelemnek fogalmazásán, új tételek kitűzésén, szóval az egyetemes tanítógyűlés céljából kifolyó teendőkön túl nem terjedhet s így ezen teendők elvégzése céljából nincs szükség arra, hogy a legközelebbi egyet. tanítógyűlés által kiküldött végrehajtó bizottság tagjai száma 100-ra emeltessék.

Nézetünk szerint a bizottság illetén kibővítése nem hogy előmozdítaná, de sőt akadályozni fogja annak gyors működését; mivel a bizottság nagy számú tagjainak még csak felét sem lehetne egy-egy bizottmányi gyűlésre összehozni.

Még kevésbé helyeselhetjük azonban a bizottság olytén szervezését, hogy a nagy bizottság három albizottságra osztassék, mindenik albizottság más-más működési körrel ruháztatnék föl s az egyes albizottságok az ország három különböző részében, a munkásabb tanítóegyletek tagjai sorából szerveztetnének.

E bizottság — miként fentebb említők — nem leend egyéb — s mivel egy új központi hatóság szervezésére nincs szükségünk — nem is lehet egyéb, mint az egyet. tanítógyűlés határozatait végrehajtó közege s így nincs arra szükség, hogy ezen bizottság az ország más-más részében folytonosan működő albizottságokra osztassék. Ezen albizottságok a nagy fontosságú országos ügyek intézésének neve alatt bizonyos irányadó befolyást igényelnének az egyes egyletek működésére, a mit ezek alig engednének meg, minek következtében a kívánt egyetértés helyett egyenetlenkedés kapna lábra. Továbbá — a tervezet szerint — az albizottságok a munkásabb tanítóegyletek tagjait vonják el az egyleti működés köréből, a kik aztán a helyi érdekű és sokszor igen becses célú munkásságot az országos színezetű, de valójában nem sok haszonnal járó működéssel cserélnék föl, a mi az egyes egyleteknek s épen a legjobbaknak hanyatlását, sőt megsemmisülését eredményezhetné. Különben is úgy az iskolában, valamint az iskolán kívül a teendőknek annyi neme nehezedik a tanító vállaira; oly sok gyűlésben, tanácskozásban kell megjelenni a munkásabb tanítónak, s a haladás útján előre törekvő egyletek oly sok munkával halmozzák el tagjaikat, hogy valóban nem lenne helyes ezen terheket újabb — szükségtelen — terhekké szaporítani.

Ezeknél fogva mi a 100-as bizottság szervezetére vonatkozó tervezetet el nem fogadjuk, hanem a második egyetemes tanítógyűlés által már gyakorlatba vett eljárást továbbra is főhagyandónak véljük, akként, hogy mindenik egyetemes tanító-gyűlés részint a hozott határozatok végrehajtása, részint a közelebbi egyetemet tanító-gyűlés előkészítése céljából 50 tagból álló állandó bizottságot küld ki, a mely bizottság gyűléseit a fővárosban tartja. Ezen bizottságnak a fővárosban székelő tagjai sorából egy al-

bizottság szervezendő, melynek főfeladata lenne az „Eöt-vös-alap“ kezelésé.

2. Az „Eöt-vös-alap“ ügyét testületünk — miként azt már korábban közgyűlésileg is kijelenté — melegen pártolja s óhajtjuk, hogy e tárgyban az egyetemes tanítógyűlés főleg azon módok megállapításával foglalkozzék, melyek által ezen alapnak folytonos gyarapítása eszközölhető lenne.

Részünkről ezen módokra nézve határozati javaslatot ezúttal nem terjesztünk a tek. bizottság elé, hanem arra kérjük a bizottságot, hogy szólítsa föl az „Eöt-vös-alap“ kezelésére kiküldött bizottságot arra, hogy ez a bizottság — szerzett tapasztalatai nyomán — az alap miként gyarapíthatására vonatkozólag tüzetesen indokolt határozati javaslatot terjesszen az egyetemes tanító-gyűlés elé.

(Folytatjuk.)

VEGYESEK.

A lapunk mai száma elején olvasható előfizetési felhívást itt is tisztelettel ajánljuk t. olvasóink figyelmébe. A kiadó egyletnek szenvedett kárai teljességgel meg nem engedik, hogy felesleges példányokat nyomasson. Kérjük tehát, úgy a jövő félévre szóló előfizetési díjak, valamint a múltból fenlevő hátralékok mielőbbi beküldését.

— **Meghívás.** A „hunyadmegyei tanító testület“ f. évi közgyűlését június hó 6-án délelőtt 8 órakor tartja Petrósenyben az állami népiskola termében; melyre a t. tagtársak tisztelettel meghivatnak. A gyűlés tárgyai: 1. Elnöki meguyító. 2. Jegyzői jelentés a testület évi működéséről. 3. Péztárnoki jelentés. 4. Téglás Gábor felolvasása a közetokról. 5. Minta-tanítás a népiskola I. II. és III. osztályában a magyar nyelvtanból. Tartja Nagy Ferencz. 6. Nagy Miklós felolvasása e tárgyról: A magyar nyelv tanítása vegyes ajku népiskolában. 7. Indítványok a gyűlést megelőzőleg 14 nappal írásban kell a választmányhoz beadni.) 8. Folyó ügyek. 9. A taneszköz-kiállítás megtekintése. Junius 7-én 10. Kirándulás a bányatelepre. Elszállásolásról, közebedről, s a kirándulások intézéséről a rendező bizottság gondoskodik. E tekintethen értekezhetni lehet Nagy Miklós bizottsági elnökkel (lakik Petrósenyben), kihez a kiállítandó taneszközök is küldendők. Az „első erdélyi vasúti társaság“ főigazgató-sága. ezen vasút-vonalon, a gyűlésre utazó t. társakat a következő díjkezdvezményben részesíti: egy egész III. osztályú menetjeggyel a II. kocsiosztályban, s fél II. osztályú menetjeggyel a III. kocsiosztályban lehet utazni. Ezen kedvezményt élvezni óhajtó t. tagtársak részvény-jegyért forduljanak Adorján Miklós jegyzőhöz. Kelt Déván, 1876. május 9-én. Réthi Lajos, elnök; Adorján Miklós, jegyző.

— **Városunk ipariskoláiban ma, 14-én, tartattak meg a II. tanévet bezáró közvizsgálatok. E vizsgálatok is meggyőzhettek minden jelen levőt, hogy ez iskolák valóban megérdemlik azt az érdeklődést, szives támogatást és áldozatot, a melylyel a kereskedelmi miniszterium, a városi hatóság, a helybeli pénzüntézetek, ipartársulatok és egyes lelkes ügybarátok támogatják ez intézményt, nemes célja megközelítésére. — Részletes adatokat csak a jövő számban adhatunk ez iskolákról.**

Felelős szerkesztő: **VÁRADI KÁROLY.**